

УДК 341.17

ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Р. Шурпенкова, к.е.н., С. Пелех, к.е.н.

Львівський інститут банківської справи

Університету банківської справи НБУ

Ключові слова: економічний аналіз, зовнішньоекономічна діяльність, зовнішньоекономічні зв'язки, організація, об'єкт, завдання.

Проаналізовано місце та форми організації економічного аналізу в системі управління зовнішньоекономічною діяльністю. З'ясовано порядок організації аналізу зовнішньоекономічної діяльності.

Постановка проблеми. Низька результативність зовнішньоекономічної діяльності неабияк пов'язана з недостатньо компетентними діями промислових підприємств на зовнішньому ринку, які призводять до негативних наслідків, таких як збитки в результаті необґрунтованого заниження цін, антидемпінгові розслідування та санкції з боку іноземних держав, зумовлені недобросовісною конкуренцією, та ін. Це засвідчує про відсутність чіткої зовнішньоторгової політики, слабкі джерела збуту, недостатній досвід роботи на зовнішньому ринку, прагнення до швидкої віддачі продажем продукції, яка не потребує особливих зусиль з її просування, що своєю чергою вказує на необхідність подальшого теоретичного та методичного обґрунтування умов і напрямів активізації зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств на основі стратегічного управління.

Процеси, пов'язані зі становленням і виходом на зовнішні ринки комерціалізованих суб'єктів господарювання, висувають перед організацією аналізу нові завдання. Еволюційний розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств зумовлює необхідність удосконалення на науковій основі організаційно-економічного механізму зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Передумовою освоєння нових ринків збуту є здійснення заходів з підвищення конкурентоспроможності продукції промислових підприємств, що своєю чергою потребує розробки відповідної науково-теоретичної організації аналізу зовнішньоекономічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Закономірності розвитку міжнародної економіки та проблеми управління зовнішньоекономічною діяльністю досліджували у наукових працях вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти, такі як

О.Кириченко, А.Кредисов, Ю.Макогон, П.Орлов, І.Піддубний, С.Пивоваров, М.Портер, Л.Українська, А.Філіпенко та ін. Питання управління підприємствами розглядали у працях І.Ансофф, В.Геєць, В.Гриньова, В.Дикань, П.Друкер, В.Лазаренко, В.Пономаренко, І.Семеняки, А.Пушкар, О.Тридід, Р.Фатхутдінов, А.Чендлер та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення особливостей організації економічного аналізу в системі управління зовнішньоекономічною діяльністю.

Виклад основного матеріалу. Під *зовнішньоекономічною діяльністю (ЗЕД)* розуміють діяльність вітчизняних та іноземних суб'єктів господарювання, засновану на взаємовідносинах на території України або поза її межами [2, с. 42].

Соціально-економічна сутність зовнішньоекономічних зв'язків виявляється у їх значенні для розвитку національної економіки, у вирішенні завдань внутрішньої та зовнішньої політики. ЗЕД вітчизняних підприємств визначається передусім експортно-імпортними операціями, які можуть мати різні види й форми. Вид зовнішньоекономічних зв'язків характеризують напрямом товарного потоку (експортні, імпортні) чи структурною ознакою. До форм зв'язку (зовнішнього вияву його сутності) відносять торгівлю, бартер, туризм, інжиніринг, франчайзинг, лізинг, інформаційний обмін, консалтинг тощо.

Форми зовнішньоекономічної діяльності:

- експорт та імпорт товарів, капіталів і робочої сили;
- надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності;
- міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами;
- кредитні та розрахункові операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;
- спільна підприємницька діяльність між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності й іноземними суб'єктами господарської діяльності;
- підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, торгових марок та інших нематеріальних активів з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності та аналогічна діяльність суб'єктів ЗЕД поза межами України;
- організація та здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, семінарів та інших заходів, що здійснюються на комерційній основі за участю суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;
- організація та здійснення гуртової й роздрібною торгівлі на території України за іноземну валюту в передбачених законами України випадках.

Об'єктом аналізу зовнішньоекономічної діяльності є майно та джерела його утворення, що беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності, господарські процеси, що складаються із сукупності зовнішньоекономічних операцій, та їх результати.

Найпоширенішим видом зовнішньоекономічної діяльності є міжнародна торгівля, в якій розрізняють чотири основні види зовнішньоторговельних операцій. Види зовнішньоторговельних операцій:

- експорт – продаж іноземному контрагенту товару з вивезенням його за кордон;
- імпорт – придбання у іноземного контрагента товару із ввезенням його з-за кордону;
- реекспорт – продаж раніше імпортованого без доробки товару за кордон;
- реімпорт – придбання раніше експортованого без доробки товару із ввезенням з-за кордону.

Основними об'єктами організації економічного аналізу ЗЕД є:

- валютні засоби й валютні операції;
- товари та їх рух на основі експортно-імпортних операцій;
- розрахункові й кредитні операції між суб'єктами ЗЕД, а також між суб'єктами й обслуговуючими їх банками;
- кінцеві фінансові результати господарської діяльності.

Основні завдання організації економічного аналізу:

- оцінка результатів діяльності;
- виявлення впливу чинників;
- прийняття відповідних рішень.

Мета організації економічного аналізу ЗЕД:

- контроль за зберіганням товарно-матеріальних цінностей і валютних засобів;
- своєчасне надання адміністрації, податковій і статистичній службі інформації про рух товарів, ефективність його використання, про доходи, витрати, фінансові результати, обов'язкові платежі й відрахування;
- забезпечення своєчасних і правильних розрахунків за зовнішньоторговими операціями.

Для досягнення цих цілей необхідно вирішити цілий комплекс аналітичних завдань.

По-перше, це завдання методологічного характеру, пов'язані з використанням національного плану бухгалтерських рахунків і правильним відображенням на них операцій із ЗЕД, а також питання визначення цінних компонентів за визначення вартості продукції, вибір методів оцінки господарських засобів і джерел їх утворення, спеціальних фондів, вкладання активів, затрат на виробництво й обіг, визначення й розподіл доходів.

Другим важливим завданням аналізу ЗЕД є його організація, пов'язана з чітким розподілом функціональних обов'язків серед працівників (організація матеріальної відповідальності за забезпечення збереженості товарно-матеріальних цінностей і грошових засобів, визначення періодичності аналізу поточної звітності тощо).

Третім комплексом завдань економічного аналізу ЗЕД є технічне забезпечення, тобто адміністрація суб'єкта ЗЕД має забезпечити раціональне

ведення аналізу за допомогою комп'ютеризації, автоматичної обробки даних первинних документів, облікових реєстрів і форм звітності [1, с. 48].

Важливе значення для успішного функціонування підприємств на зовнішньоекономічному ринку має правильна організація роботи підприємств.

Організацію економічного аналізу зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві можна поділити на такі аналітичні блоки й етапи (див. рис.).

Основні питання організації економічного аналізу зовнішньоекономічної діяльності:

- вибір сфери діяльності та визначення перспективних проектів в обраній сфері;

- визначення тактичного підходу до виконання поставлених завдань.

Під час проведення аналізу зовнішньоекономічної діяльності вивчають різні показники:

- кількісні – характеризують обсяги зовнішньоекономічної діяльності (обсяг виконаних робіт, вартість експорту, імпорту);

- якісні – характеризують якісний аспект зовнішньоекономічної діяльності (прибуток, рентабельність тощо).

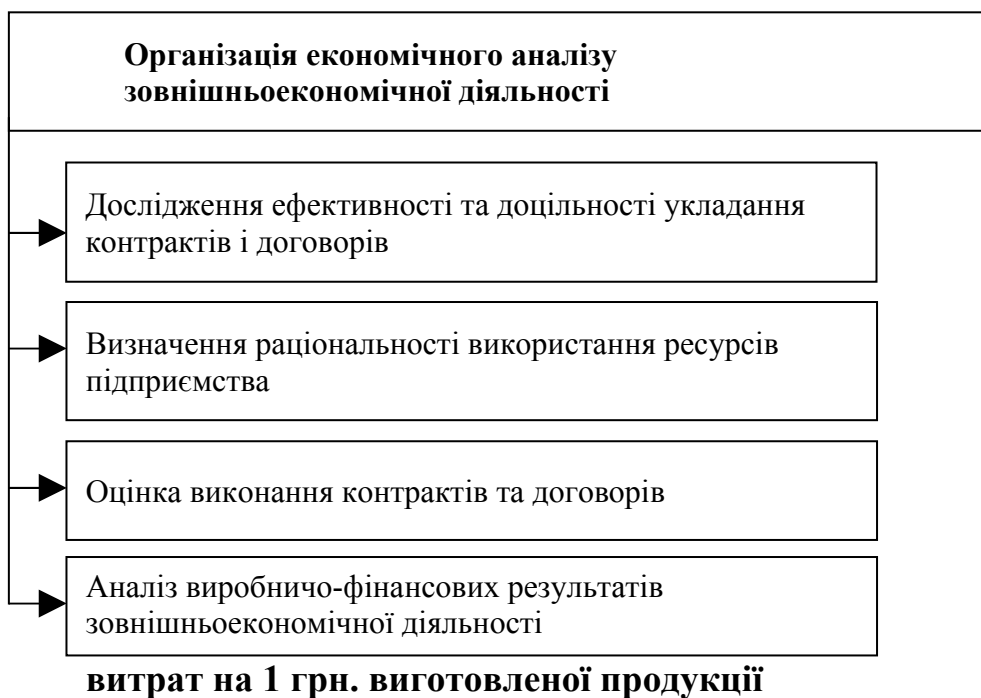

Рис. Основні етапи організації економічного аналізу зовнішньоекономічної діяльності.

Визначають вплив чинників:

- внутрішніх (конкурентоспроможність продукції, рекламне забезпечення);
- зовнішніх (рівень економічного розвитку країни, характер міждержавних угод).

Організація зовнішньоекономічної діяльності на підприємстві визначається, передусім, тими цілями й завданнями, які вона покликана вирішувати.

Щодо організації зовнішньоекономічної діяльності на великих підприємствах, функціональні відділи і служби можна умовно поділити на такі (див. табл.).

На промислових підприємствах, які активно беруть участь у зовнішньоекономічній діяльності, зовнішньоторговий апарат існує у двох формах:

- у вигляді зовнішньоекономічного відділу (відділ зовнішньоекономічних зв'язків);
- у вигляді зовнішньоторговельної фірми.

На великих підприємствах, які постійно здійснюють зовнішньоекономічні операції, у складі працівників слід виділити окремі посади аналітиків, кількість яких залежить від обсягів здійснення тих чи інших операцій. До функцій цих аналітиків входять:

- аналіз розрахунків з іноземними постачальниками та покупцями (за попередньої та наступної оплат);
- аналіз розрахунків зі сторонніми організаціями, які сприяють здійсненню експортно-імпорتنих операцій (транспортні, страхові організації, декларанти, митниця);
- контроль за дотриманням строків розрахунків, встановлених чинним законодавством та укладеними договорами;
- аналіз розрахунків з банками (за акредитивами, інкасо, переказами, з купівлі-продажу іноземної валюти);
- оформлення та аналіз розрахунків за закордонними відрядженнями;
- аналіз облікових реєстрів за операціями в іноземній валюті;
- аналіз узагальнених даних щодо зовнішньоекономічної діяльності за допомогою фінансової звітності;
- аналіз податкової та статистичної звітності щодо зовнішньоекономічної діяльності [3, с. 142].

Таблиця

Організація зовнішньоекономічної діяльності на великих підприємствах

Функціональні відділи і служби	Види роботи
Планово-економічний відділ	Планування зовнішньоекономічної діяльності
Валютно-фінансовий відділ	Валютне планування, контроль інтересів при зовнішньоекономічних угодах
Бухгалтерія	Облік та звітність
Відділ автоматизації	Автоматизація розрахунків, створення баз

	даних
Відділ кадрів	Підбір кадрів, ведення особових справ
Канцелярія	Ресстрація документації та листування
Юридичний відділ	Захист інтересів підприємства, правове забезпечення
Відділ технічного обслуговування	Технічне обслуговування
Інженерно-технологічний відділ	Вивчення технічного рівня та якості продукції
Адміністративно-господарський відділ	Господарська робота
Транспортний відділ	Забезпечення перевезень
Відділ реклами	Забезпечення рекламної діяльності

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) передбачає такі форми робіт і співпраці:

- експорт та імпорт товарів, капіталу, робочої сили;
- надання виробничих, транспортних, експедиційних, страхових, консультаційних, маркетингових, брокерських, агентських, управлінських, бухгалтерських, аудиторських та інших послуг;
- наукову, науково-технічну, науково-виробничу, виробничу, освітню й інші форми кооперації з іноземними суб'єктами;
- здійснення міжнародних фінансових операцій з цінними паперами, розрахункових і кредитних операцій, спільної підприємницької діяльності зі закордонними партнерами;
- підприємницьку діяльність, пов'язану з наданням ліцензій, патентів, «ноу-хау», торгових марок та іншими видами нематеріальних об'єктів власності;
- організацію й здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів, які проводять на комерційній основі;
- проведення бартерних, лізингових операцій, операцій із придбання, продажу й обміну валюти;
- організацію роботи фізичних осіб на контрактній основі тощо.

Висновки. Таким чином, організація аналізу зовнішньоекономічної діяльності залежить, передусім, від правильності та юридичної обґрунтованості укладених угод, своєчасності здійснення поставок та їх оплати, від правильності оформлення всіх необхідних первинних документів під час перевезення продукції через кордон та від кваліфікації працівників, які його здійснюють.

Бібліографічний список

1. Кузьмінський Ю. Облік та аналіз зовнішньоекономічної діяльності : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / Ю. А. Кузьмінський, В. Г. Козак, Л. І. Лук'яненко та ін. ; за ред. Ю. А. Кузьмінського. – К. : КНЕУ, 2001. – 179 с.

2. Кредісов А. Управління зовнішньоекономічною діяльністю : навч. посіб. / за заг. ред. А. І. Кредісова. – К. : ВІРА-Р, 2002. – 552 с.
3. Лисенков Ю. М. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності : навч. посіб. / Ю. М. Лисенков. – І. В. Педь. – К. : Зовнішня торгівля, 2004. – 200 с.

Шурпенкова Р., Пелех С. Организация и методика анализа внешнеэкономической деятельности

Проведен аналіз ролі і форм організації економічного аналізу в системі управління внешнеэкономической діяльністю. Установлен порядок організації аналізу внешнеэкономической діяльності.

Ключевые слова: економічний аналіз, внешнеэкономическая діяльність, організація, об'єкт, завдання.

Shurpenkova R., Pelekh S. Organization and methodology of analysis of foreign economic relations

Analyzed the location and form of economic analysis in the system of foreign economic activity. Clarified the procedure of analysis of foreign trade activities.

Key words: economic analysis, foreign trade, foreign economic relations, organization, object, task.